

Vrijhandel en ontwikkeling

Bedenkingen naar aanleiding van de

Mededeling van de Europese Commissie over Handel, Groei en Ontwikkeling van 27 januari 2012

23 februari 2012

11.11.11 heeft altijd veel aandacht besteed aan handel en het Europese handelsbeleid. Handel kan immers veel meer middelen generen voor ontwikkeling dan hulp en kan dus een belangrijk instrument zijn voor ontwikkeling. Dat geldt ook voor handelsliberalisering.

Maar de positieve impact van handelsliberalisering is niet zo evident als economische theorieën en voorstanders van vrijhandelsakkoorden, zoals de Europese Unie, laten uitschijnen. Dat wordt nu ook met zoveel woorden bevestigd in het werkdocument van de Europese Commissie dat de Mededeling over Handel, Groei en Ontwikkeling begeleidt. Daarin wordt volop geput uit een literatuurstudie die door DG Ontwikkeling is besteld. *“Er is geen eenvoudige conclusie over de relatie tussen handelsliberalisering en armoede”, zegt de studie, “...de uiteindelijke impact hangt af een veelheid van factoren...”. En verder: “De landen die het meest geprofiteerd hebben zijn deze die selectief en geleidelijk geliberaliseerd hebben en staatssteun zijn blijven bieden aan een aantal sleutelsectoren”; “Wereldwijde concurrentie, in het bijzonder met de ontwikkelde landen, heeft geleid tot de teloorgang van veel sectoren”.*

Het effect van handelsliberalisering hangt inderdaad af van veel factoren: van de keuze van de sectoren, ten aanzien van wie geliberaliseerd wordt, hoe veel er geliberaliseerd wordt, hoe snel, welke voorbereidende maatregelen genomen zijn, welke begeleidende maatregelen, welke aanpassingsmaatregelen; hoe goed de infrastructuur is, hoe sterk de instellingen, de mate waarin het handelsbeleid gedragen is en ingebed in een ruimer beleid, het ontwikkelingsniveau, de structuur van de economie, en zeer belangrijk: de grootte van de informele economie. Dat laatste is ook sterk naar vorgekomen in recente studies van de Internationale arbeidsorganisatie: het gebrek aan middelen en toegang tot krediet, gebrekkige scholing en de kleine schaal van de informele bedrijven maken dat landen met een grote informele sector (de meeste minder ontwikkelde landen) meer nadelen dan voordelen ondervinden van handelsliberalisering.

Als handelsliberalisering moet voldoen aan veel randvoorwaarden om een positieve impact te sorteren, dan blijkt dat aan deze voorwaarden dikwijls niet voldaan is. Dat komt om dat veel handelsliberalisering gebeurt onder druk: van machtige belangengroepen, van internationale instellingen (zoals IMF en Wereldbank in de jaren van de structurele aanpassingsprogramma's), van rijke landen in multilaterale en bilaterale onderhandelingen.

De EU heeft een heel uitgebreid en offensief handelsbeleid. Daarmee wil de EU haar positie op de wereldmarkt versterken. De EU wil niet enkel toegang voor haar producten en diensten maar ook

voor haar investeerders die in de opkomende ontwikkelingslanden actief willen zijn om zo “een eerlijk deel” te kunnen verkrijgen van de sterke groei die daar plaatsvindt.

Op die manier eist de EU toegang voor haar gesubsidieerde melkproductie, of verlengde bescherming voor haar patenten, of vrije toegang tot grondstoffen, toegang tot overheidsaanbestedingen, vrijmaking van de financiële diensten sector.

Zo zet de EU landen onder druk om engagementen aan te gaan waarvoor ze niet klaar zijn, of waarover er onvoldoende binnenlands overleg is geweest. Want handelsonderhandelingen gebeuren nog altijd achter gesloten deuren; toestemming van parlementen is er niet voor nodig; details worden pas vrijgegeven als de akkoorden zijn afgesloten.

Tegelijk zien we dat de EU veel inspanningen doet om ontwikkelingslanden te steunen in de versterking van hun productie en handelscapaciteiten, en in de versterking van hun instellingen. 10,5 miljard euro aan Aid for Trade is niet gering.

In zoverre die hulp ook bijdraagt aan de verbetering van de capaciteiten van de kleine, informele producenten en van lokale infrastructuur die hen toelaat om aan de lokale vraag te voldoen; in zoverre die steun ook bijdraagt aan regionale integratie en steun geeft aan de zelf gekozen handelsstrategieën is deze Aid for Trade een belangrijke bijdrage aan de ontwikkeling.

Maar de Commissaris voor ontwikkelingssamenwerking zegt dat de Europese ontwikkelingshulp ook haar bedrage moet leveren aan de EU2020-strategie en dat er een return moet zijn op de Europese ontwikkelingsinspanningen. We vrezen dus dat de handelsgerelateerde hulp van de EU in toenemende mate moet dienen om de offensieve handelsbelangen van de EU te steunen, en om ontwikkelingslanden te helpen om op de Europese eisen in te gaan. We twijfelen er aan of dit wel zo in hun belang is.

Tenslotte moeten we ook het ruimere plaatje bekijken. Waartoe leidt de voortschrijdende wereldwijde liberalisering? We zien inderdaad dat sommige economieën groeien, maar we zien anderen ook achterblijven.

We zien hoe liberalisering de beleidsruimte van overheden uitholt, hoe overheden buitenlandse bedrijven nationale behandeling moeten geven; dat ze investeerders vrij moeten binnen laten en toegang geven tot natuurlijke rijkdommen en land; en hen te allen tijde toelaten om betalingen, winsten en kapitaal vrij terug uit te voeren. Ze moeten investeerders maximaal beschermen en hen het buitengewone recht geven om soevereine staten voor internationale arbitragecolleges te slepen waarvan de goede werking en onafhankelijkheid niet gegarandeerd is.

Tegelijk worden landen in toenemende mate afhankelijk van de wereldmarkt voor hun voedselvoorziening en verhoogt hun kwetsbaarheid voor de schommelingen van de prijzen; neemt de ongelijkheid overal toe; vermindert de toegang tot diensten, gezondheidszorg, kennis, geneesmiddelen.

We zien dat overheden minder mogelijkheden overhouden om de economie te richten naar bepaalde ontwikkelingsdoelen, en tegelijk dat multinationale bedrijven steeds vrijer kunnen bewegen en alsmaar minder ter verantwoording kunnen geroepen worden.

Multinationale bedrijven kunnen staten voor internationale tribunalen dagen, maar burgers kunnen multinationale bedrijven niet voor internationale tribunalen slepen voor wangedrag en mensenrechtenschendingen.

En dan is er nog de eindigheid van de planeet, de klimaatverandering die ons met pijnlijke wijze duidelijk maakt dat het huidige groeimodel niet houdbaar is. Het is niet duidelijk hoe het Europese handelsbeleid op deze uitdagingen wil ingaan. Voorlopig is het nog “business as usual”.